

EDEBİYAT

Genel anlamda edebiyat kavramı, geniş bir yelpazede incelenmesi gereken önemli konu başlıklarını içermektedir. Bunların başında edebî eserin konusu, muhtevası, metodu, tarihî önemi, kaleme alınış şekli ve kültürel durumu gibi unsurlar gelmektedir. Bir milletin edebiyatının incelenmesinde bu kavramların ayrıntılı bir şekilde ele alınıp değerlendirilmesi gerekmektedir.

EDEBİYATIN TANIMLARI :

Edebiyat, Arapça kökenli bir kelimedir ve "edep" (edb) kökünden türetilmiştir. Arapçada olduğu gibi Türkçede de bu kelimenin birçok anlamı vardır. Bu tanımlardan birkaçını sıralayacak olursak:

- Edebiyat, derin hisler uyandıran duygu, düşünce ve hayallerin, dil aracılığıyla güzel, etkili ve belli bir biçim içerisinde anlatımıdır.
- Edebiyat, gönülden kopan duyguları aynı güzellikle başkalarına duyurabilmektir.
- Edebiyat, derinleştirme, işleme, geliştirme, düzen verme, iyice belirtme gibi konularda yazılmış ve söylenmiş olan her şeydir.
- Edebiyat, tabiatı, maddi alemi uzak ve yakından teşrih ederek insanlarca makbul olabilecek bir biçimde anlatmaktır.
- Edebiyat, şekil ve yapılışı itibarıyla her zaman semaların derinliklerine uçabilen bir balondan farksızdır. İlim ve fenden kuvvet aldıkça sükûtuna imkân görülmez.

Dikkat edersek, tanımların genelinde edebiyat kavramının estetik yönü daha ağırlıklı olarak ele alınmıştır. Halbuki edebiyat kavramı tarih içerisinde sadece estetik yönüyle algılanmamalıdır; aynı zamanda içerisinden çıktığı toplumun kültürünü, hem aynı dönemdeki diğer toplumlara hem de ait olduğu milletin doğacak nesillerine aktarmada önemli bir araç olarak görülmelidir.

Konusu: Konu kavramı edebiyat çerçevesinde ikiye ayrılmaktadır: Ana fikir ve tema. Birinci ana fikir, edebi eseri meydana getiren konunun asıl fikridir. Her edebî eser, bir konu ve buna bağlı bir ana fikirden oluşmaktadır. Edebî eserde verilmek istenen ana fikir, çoğu kez yazar tarafından doğrudan verilmez; burada ana fikri çıkarmak okuyucuya bırakılmaktadır. Okuyucu, bu gibi durumlarda yardımcı fikirlerden yararlanarak ana fikre ulaşmaya çalışır. Hiçbir zaman, edebî eserin konusu ile ana fikri birbiriyle karıştırılmamalıdır. Ana fikir, gerektiğinde bir tek cümleyle de ifade edilebilmelidir. İkinci ana fikir "tema" dır. Yani, sözde ve yazıda işlenip geliştirilen bir düşünce veya görüştür. Özellikle manzume ve şiirlerde hâkim olan ve karşıdakine verilmek için işlenen, geliştirilen duygudur. Temanın yapısını meydana çıkaran buluş, görüş, düşünüş ve duygu, bir eserin en belirgin motifidir.

Muhteva: (içerik), bir şeyin içinde bulundurduğu öğelerin bütünü olarak tanımlanmaktadır. Bir başka deyişle, edebî eseri meydana getiren unsurların tamamı, edebî eserin muhtevasını oluşturmaktadır. Bu düşünceden yola çıkarak, edebiyatın muhtevası başlığı altında, edebî eseri meydana getiren öğelerden bahsetmek gerekir. Daha önce de belirtildiği gibi, edebiyat "derin hisler uyandıran duygu, düşünce ve hayallerin dil aracılığıyla, güzel, etkili ve belli bir şekil içerisinde anlatımıdır." Muhtevanın oluşmasında ise "anlatım tarzının, nazım şekillerinin, edebî türlerin, amaçların, ilkelerin ve hedeflerin önemli bir yeri" vardır. Bütün bunlar, sanatkârların şahsi üslubuyla zenginleşerek esere yansımaktadır. Üslup, muhtevanın etkili bir biçimde ortaya konmasında son derece önemlidir. Sanatkârın kendine has üslubunun yardımıyla okuyucu, bir eserin içinde sanatkârın ideallerini, hayal dünyasını, değer yargılarını, diline getirdiği zenginlikleri ve duygularını ahenkli bir bütün hâlinde görür. Edebi eserin içeriği, aynı zamanda insanların duygu ve düşünce dünyasını harekete geçirip zenginleştirmede önemli bir rol oynamaktadır.

Metot: Edebiyat, güzel sanatların bir koludur. Ancak birçok yönüyle artık bilim olarak kabul edilen bir alandır. Edebiyat, metot olarak "tarih, sosyoloji, psikoloji, felsefe ve ekonomi" gibi bilim dallarının verilerinden yararlanmaktadır. Edebi eserin ise iki önemli yönünü teşkil eden hayal ve gerçekliğin ortaya konmasında belirli metotlar göz önünde bulundurulmaktadır. Sanatçı, edebi bir eser ortaya koyarken vermek istediği mesajı, ferdin iç dünyası, toplumun kabulleri, tarihi ve sosyolojik motifler, kültürel seviye gibi hususları göz önünde bulundurarak düzenler. Burada edebiyatın metodu, "güzel olanı, hoşgörüyü, sevmeyi, seilmeyi dil aracılığıyla ifade etmesidir."

EDEBİ ESER:

Tanımı: Edebi eser; "insanı etkileyen, duygu, düşünce ve hayalleri harekete geçiren her türlü sözlü ve yazılı eserlerdir." Edebi eserin "ana malzemesi dil"dir. Edebi eser, dilin en güzel ve en etkili bir biçimde kullanılmasıyla meydana gelmektedir. Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, edebi eserin meydana gelmesinde dil önemli bir araçtır. Edebi nitelikteki eserler, toplumların maddi ve manevi dünya görüşlerini yansıtmaktadır. Ortak duygu ve düşüncelerin dile getirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Bütün bunların yanı sıra, yetişmekte olan nesillere ana dili bilincini ve sevgisini aşılamaktadır. Bu yönüyle edebi eseri kısaca, belli kurallarla iletişimi sağlayan dilin, estetik bir biçimde belli unsurlar eşliğinde işlenmiş hâli olarak tanımlayabiliriz.

Özellikleri:

Öncelikle "edebi bir eser"de olması gereken önemli özelliklerden biri, insanlar üzerinde derin duygu ve düşünceler uyandırmasıdır. Bir edebiyat eserinin etkileyiciliği, ele alınan konunun ortaya konuluş biçiminde saklıdır. Kuşkusuz, ele alınan duygu ve düşünceler, dil vasıtasıyla okuyucuya ulaştırılır. Edebi eser, bir anlamda dil birliğini ve kültür birliğini de sağlamaktadır. Bu bakımdan, yazarın dili kullanma becerisi de önem taşımaktadır.

Edebi eserde bulunması gereken bir diğer önemli nitelik biçimdir. Yazar, aktarmak istediği duygu ve düşünceleri belirli bir formda okuyucuya sunmalıdır. Bir başka deyişle, eserini hangi türde verecekse, o türün özelliklerini iyi özümsemiş olması gerekir.

Bütün bunların yanı sıra, eserde yer alan olaylar ve durumlar, edebi bir söyleyiş tarzıyla kaleme alınmalıdır. Bu söyleyiş tarzı, çoğu zaman yazarın üslubu içerisinde şekillenmektedir.

TÜRK EDEBİYAT DEVİRLERİ

1) İSLAM ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI

a. Sözlü Edebiyat

b. Yazılı Edebiyat

2) İSLAMİYETİN KABULÜNDEN SONRAKİ TÜRK EDEBİYATI

a) Divan Edebiyatı

b) Halk Edebiyatı

- Anonim Türk Halk Edebiyatı

- Dini - Tasavvufi Türk Halk Edebiyatı

- Aşık Tarzı Türk Halk Edebiyatı

3) BATI TESİRİNDEKİ TÜRK EDEBİYATI

a . Tanzimat Edebiyatı

b . Servet - i Fünun Edebiyatı

c . Fecr - i Ati Edebiyatı

d . Milli Edebiyat

e . Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı

f . Beş Hececiler

g . Yedi Meşaleciler

h . Garipçiler (Birinci Yeniciler)

i . Mavciler

j . İkinci Yeniciler

k . Günümüz Türk Edebiyatı

1) İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI

Bilinmeyen bir tarihte başlamıştır. İslamiyet'in kabulüne kadar devam ede gelmiştir. Atlı-göçebe kültürünün izlerini taşımaktadır. Ölüm, yiğitlik, savaş, aşk konuları en çok işlenen konular olarak göze çarpmaktadır. İki koldan gelişmiştir.

a) Sözlü Edebiyat : Şaman , kam, baksı, ozan adı verilen sanatçılar tarafından icra edilmiştir . Bu sanatçılar " kopuz " adı verilen bir saz aleti kullanırlardı . Doğuşu her ne kadar dini törenlere dayansa da zamanla din dışı konular yoluyla da gelişmiştir.

Sözlü Edebiyatı Özellikleri

- Hece ölçüsü kullanılmıştır.
- Aşk doğa ölüm konuları sık işlenmiştir.
- Anonim özellik taşımaktadır.
- Yarım kafiye kullanılmıştır.
- Koşuk, sav, sagu, destan başlıca ürünleri sayılır.

1.KOŞUK : Kopuz eşliğinde " sığır " denilen sürekle avlarında söylenen lirik şiirlerdir.

Günümüzdeki “ koşma ” ların ilk versiyonu sayılırlar. Kafiye şeması " aaab, cccb, dddb " şeklindedir.

2. SAGU : Yuğ adı verilen ölü törenlerinde ölümün acısının hafifletmek amacıyla söylenen günümüz “ağıt ” larının ilk versiyonuna denir. Hece ölçüsünün 7’li – 8’li parçaları sıkça kullanılmıştır. Bilinen en eski sagu " Alp Er Tunga " sagusudur.

3.SAV : Atasözü demektir . Atasözlerimiz ilk defa " Divan - 1 Lugatit Türk " kitabında 3.bir araya getirilmiştir .

4.DESTAN : Toplumu derinden etkileyen savaş , kıtlık , afet vb . olayları olağanüstülüklerle bezendirilerek anlatıldığı manzum (bazen nazım- nesir karışık) uzun hikâyelere denir.

Destanlar " Doğal - Yapay " olmak üzere ikiye ayrılır.

1) DOĞAL DESTANLAR

Gerçekte var olan herhangi bir olayın milletin dilinde yüzyıllar süren bir anlatımdan sonra bir ozan tarafından kaleme alınması sonucu oluşan destanlara denir.

Dünyadaki en önemli doğal destanlar

Kalevala	FİNLANDİYA
Mahabharata	HİNT
Ramayana	HİNT
Sant do Rölant	FRANSIZ
Nibelungen	ALMAN
Igor	RUS
Beovful	İNGİLİZ
Iliada	YUNAN
Odyssa	YUNAN
Şehname	İRAN
Gilgames	SÜMER
Oğuz Kağan	TÜRK
Ergenekon	TÜRK
Manas	TÜRK KIRGIZ

2) YAPAY DESTANLAR

Herhangi bir olaydan yola çıkarak bir ozanın destan kurallarına riayet edip oluşturduğu şiirlere denir.

Yapay Destanlar :

Kaybolmuş Cennet (Milton)

Kurtarılmış Kudüs (Tasso)

İlahi Komedy (Dante)

Üç Şehitler Destanı (F. Hüsnü Dağlarca)

Çanakkale Şehitlerine (M. Akif)

TÜRK DESTANLARININ ÖZELLİKLERİ

1. Çoğunlukla manzumdurlar (şiir şeklinde)
2. Anonimdirler
3. Oluştukları dönemlerin özelliklerini taşımaktadırlar.
4. Olağanüstü özellikleri çokça bulunmaktadır.
5. Çok sonra yazıya geçirilmişlerdir.

BAŞLICA TÜRK DESTANLARI

SAKA TÜRKLERİNİN DESTANLARI :

Alt Er Tunga Destanı : Türk - İran savaşlarıyla Alp Er Tunga'nın yiğitliklerinin anlatıldığı destanlardır.

Şu Destanı : İskender ile Türkler arasındaki savaşların ve Hükümdar Şu'nun destanıdır.

HUN TÜRKLERİNİN DESTANLARI

Oğuz Kağan Destanı : Hun Hükümdarı Mete'nin yiğitliklerini, ülkesini genişletip oğulları arasında nasıl bölüştürdüğünü anlatan destandır.

GÖKTÜRK DESTANI

Bozkurt Destanı : Savaşta yaralanan bir Türk'ün , dişi bir kurt tarafından kurtarılmasını, korunmasını ve Türklerin sözü edilen kurtla bu Türk'ten çoğaldığı anlatılır.

Ergenekon Destanı : Bir yenilgi sonunda Ergenekon'a çekilen Türklerin orada çoğalıp, bir demir dağı erittikten sonra öçlerini alışlarını anlatan destandır. .

UYGUR TÜRKLERİNİN DESTANLARI

Türeyiş Destanı : Uygur hakanının, üç kızını insanoğluyla evlendirmeyi uygun bulmayarak tanrıya, kızlarıyla evlenmesi ve Uygur Türklerinin bu evlenmeden çoğaldığı anlatılır.

Göç Destanı : Türklerin, Kutsal taşı Çinlilere vermeleri üzerine, tanrı tarafından cezalandırılmaları kuraklığın başlaması nedeniyle de göç etmeleri anlatılır.

B) YAZILI EDEBİYAT:

Orhun Abideleri: 8. yüzyılda Göktürk Devleti döneminde dikilen bu yazıtlar, Türk tarihinin en önemli yazılı belgelerindendir. Bugünkü Moğolistan sınırları içinde bulunmuş ve ilk defa 19. yüzyılda bilim dünyasına tanıtılmıştır. Üç önemli isimle ilişkilendirilir:

1. Bilge Kağan: Göktürk Devleti'nin büyük hükümdarlarından biri olan Bilge Kağan, halkını refaha kavuşturmak ve düşmanlara karşı korumak için büyük mücadeleler vermiştir. Abidelerde, halkına barışı ve birliği sağlamaya yönelik nasihatlerde bulunur.

2. Kül Tigin: Bilge Kağan'ın kardeşi olan Kül Tigin, Göktürk ordusunun başarılı bir komutanıydı. Askeri başarılarıyla devleti yeniden güçlendirmiş, savaş meydanlarında gösterdiği cesaretle tanınmıştır. Kül Tigin anısına dikilen yazıt, onun kahramanlıklarını anlatır.

3. Tonyukuk: Göktürk Devleti'nin önemli devlet adamlarından biridir. Akılcı ve stratejik düşünceleriyle Göktürklerin yeniden dirilişinde büyük rol oynamıştır. Kendi adına dikilen yazıtta, devletin yükselişinde oynadığı rolü ve yaptığı hizmetleri anlatır.

ORHUN ABİDELERİNİN ÖZELLİKLERİ :

1. Tarihi ve Coğrafi Konum: Abideler, 8. yüzyılda Göktürk Devleti dönemine ait olup, günümüzde Moğolistan sınırları içinde, Orhun Vadisi'nde yer alır. Bilim dünyasında “Orkhon Yazıtları” olarak bilinir.
2. Dikiliş Amacı: Abideler, Bilge Kağan, Kül Tigin ve Tonyukuk'un hatırasını yaşatmak ve halklarına hitap etmek amacıyla dikilmiştir. Devlet yönetimi, halkın refahı, düşmanlarla mücadele ve geleceğe yönelik mesajlar içerir.
3. Dil ve Yazı: Göktürk alfabesi ile yazılmıştır. Bu alfabe, 38 harften oluşur ve Orhun Abideleri, Türk yazı dilinin en eski örneklerini içerir. Türkçenin o dönemki sade ve akıcı kullanımı dikkat çeker.
4. Edebi Üslup: Hem tarihî hem de edebî bir dil kullanılmıştır. İçerik, destansı bir üslupla yazılmış olup, öğütler, savaşlar ve başarılar hikâye edilmiştir. Bilge Kağan'ın ve Tonyukuk'un kendileri adına konuşmaları yer alır.
5. Boyutları: Abideler taş bloklar halinde dikilmiş ve üstüne yazılar kazınmıştır. Kül Tigin anıtı 3.75 metre, Bilge Kağan anıtı ise yaklaşık 4 metre yüksekliğindedir. Ayrıca bu taşların çevresinde rölyefler ve heykeller de bulunmuştur.
6. İçerik Zenginliği: Göktürk Devleti'nin kuruluşu, yükselişi ve düşüşü hakkında bilgi verir. Özellikle devletin iç ve dış düşmanlarıyla mücadelesi, hükümdarın halka olan sevgisi ve devlete bağlılık vurgulanır. Ayrıca halkın birlik ve beraberliğinin önemi üzerinde durulur.
7. Keşif ve Çözümleme: 19. yüzyılın sonlarında Rus araştırmacı Nikolay Yadrintsev tarafından bulunmuş ve daha sonra Danimarkalı dilbilimci Vilhelm Thomsen tarafından çözülmüştür. Thomsen, 1893 yılında Göktürk alfabesini çözerek Orhun Yazıtlarını okunabilir hale getirmiştir.

2) İSLAMİYETİN KABULÜNDEN SONRAKİ TÜRK EDEBİYATI

Talas savaşından sonra Türkler kabileler halinde Müslüman olmaya başlamıştır. Karahan Devletinin hükümdarı Satuk Buğra Han zamanında İslamiyet resmi din olarak kabul edilmiştir. (942) B u tarihten sonra İslam'a dair eserler verilmeye başlanmıştır. Bu geçiş dönemine ait en önemli eserler şunlardır.

KUTADGU BİLİĞ

Kutadgu Bilig, Türkçenin en temel ve Türk dili araştırmalarının en önemli kaynak eserlerindendir. İslâmî Türk edebiyatının adı bilinen ilk şair ve düşünürü Balasagun'lu Yusuf Has Hacib tarafından yazılmıştır. Eserini Balasagun'da yazmaya başlayan Yusuf, 1068 yılında memleketinden ayrılarak Doğu Karahanlı Devleti'nin merkezi olan Kaşgar'a gitmiş ve eserini 18 ay sonra, 1069 (Hicrî 462) yılında tamamlamıştır. Kitabını bitirince bunu, Karahanlı hükümdarı Tabgaç Buğra Han'a sunmuş, Han da eseri çok beğendiği için Yusuf'u, takdiren "Hâs Hâcib (Ulug Hâcib)" tayin etmiştir. "Kutadgu" kelimesi, "saadet, mutluluk veren bilgi/ilim" anlamını taşımaktadır. Eser, insanlara dünyada tam anlamıyla kutlu olmak için gereken yolu göstermek amacıyla kaleme alınmıştır. Yusuf Hâs Hacib, eserinde aruz ölçüsünü kullanmıştır. O dönem için Türk edebiyatında yeni olduğu tahmin ve tasavvur edilen aruz ölçüsünün ilâve parçalardaki kafiye dışında, şair tarafından pürüzsüz bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Eser, yarı hikâye ve yarı temsil tarzında yazılmış olup, arada hareketi hazırlayıcı ve izah edici monologlara ve canlı tasvirlerin bulunduğu sahnelere yer verilmiştir.

Kutadgu Bilig Özellikleri :

1. 11. YY'da (1069 - 1070) Yusuf Has Hacip tarafından yazılmıştır.
2. Karahanlı hükümdarı Tabgaç Buğra Han'a sunulmuştur.
3. Kutadgu Bilig "mutluluk veren bilgi", "hükümet olma bilgisi" gibi anlamlara gelir.
4. Didaktik (öğretici) bir eserdir.
5. Mesnevi şeklinde ve aruz vezniyle 6645 beyit olarak yazılmıştır.
6. Eserde 173 de dörtlük vardır.
7. Karahanlı Türkçesiyle yazılmıştır.
8. Bilinen üç nüshası, bugün Fergana, Viyana ve Mısır'da bulunmaktadır.

9.Eserde, toplum hayatındaki bozuklukları düzelterek, insanı mutlu edecek yolların neler olduğu belirtilmiş; bunun yolları, devrin hükümdarına öğütler halinde gösterilmiştir. Eserde ahlak ve dinin önemi, devlet idaresi gibi konulara da değinilmiştir. Bu açıdan esere bir siyaset kitabı da denebilir.

10.Türk edebiyatında aruz ölçüsünün kullanıldığı ilk eser olarak kabul edilmektedir. Eserde adaleti, aklı, saadeti ve devleti temsil eden dört kahramanın çevresinde gelişen olaylarla yazar, devlet idaresinin ve sosyal düzenin nasıl olması gerektiğini anlatır. Eserde dört sembolik şahsiyet yer alır. (Ögdülmiş, Odgurmuş, Aytoldı, Güntogdı)

ATABETÜ'L-HAKAYIK

XII. Yüzyılda Edip Ahmet Yükneki tarafından aruz ölçüsü ve dörtlüklerle yazılmıştır. Atabetü'l Hakayık (Gerçeklerin Eşiğı), Edip Ahmet Yükneki'nin, Karahanlı beylerinden Muhammed Dâd Sipehsalar'a hediye ettiğı, hadis ve Arapça beyitlere dayanarak yazdığı şiirlerle, ahlaklı insan olmanın yollarını, ahlak ilkelerini açıklamış, çeşitli ahlakî öğütlerde bulunmuş, İslamî düşünce ve görüşlere yol gösterici olmuştur.

Atabetü'l Hakayık Özellikleri:

- 1.Gerçeklerin eşiğı anlamına gelir.
- 2.Konusu din ve ahlaktır.
- 3.Didaktik (öğretici) bir eserdir.
- 4.Mesnevi tarzında yazılmıştır.
- 5.Nazım birimi olarak beyit ve dörtlük kullanılmıştır.
- 6.Aruz ölçüsüyle yazılmıştır.
- 7.Arapça ve Farsça kelimeler vardır.
- 8.Telmih (hatırlatma) sanatı kullanılmıştır.
- 9.Eserin Konusu: Eser 14 bölümden oluşur. Baştaki 5 bölüm giriş, şairin adını verdiği 8 bölüm asıl konu, sondaki 1 bölüm de bitiriş bölümüdür.

DİVANI LÜGAT'İT TÜRK

Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılmış olan eser, oldukça önemli bulunmaktadır. Bu büyük eserin; Karahanlı yazı dilinden bugünlere ulaşmış en önemli ikinci eserdir. Türk dilinin bilinen ilk sözlüğü tanımlanmaktadır. Yazar; 7500'den çok sözcüğü tanımlamış; sözcüklerin hangi manalarda ve nerelerde kullanıldığını, örnekler ile göstermiştir. Okuyucuları; Türklerin tarihi, günlük hayatı, gelenekleri ve edebiyatları konusunda bilgilendirmiş, eserini Türk dünyası ile zenginleştirmiş bir şekilde sunmuştur. Eser; 1077 senesinde tamamlanmış, Abbasi halifesine sunulmuştur. Kaşgarlı Mahmut; eserinde belirttiği üzere Arapçayı çok iyi bilmektedir. Arapların Türkçeyi öğrenmesi adına yazılan bu eser; Türk Lehçeleri Divanı anlamını taşımaktadır. Eser içerisinde; Kaşgarlı Mahmud'un yaşamış olduğu dönemdeki Türk boyları ve boyların konuşmakta olduğu Türkçe hakkında anlam bilgisi, ses ve biçim bilgisi ile söz varlığıyla sözlü kültür konuları hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Divanü Lugati't-Türk Özellikleri:

1. 11. yy'da (1072-1074) Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılmıştır.
2. Ebul Kasım Abdullah'a sunulmuştur.
3. "Türk Dili'nin Toplu Sözlüğü" anlamına gelir.
4. Türkçenin ilk sözlüğü ve dilbilgisi kitabıdır.
5. 7500 Türkçe kelimenin Arapça karşılığı verilmiştir.
6. Türk dilini Araplara öğretmek amacıyla ve Arapça olarak yazılmıştır.
7. Yazar Türkçe kelimelerin karşılıklarını göstermiş ve bunu halk dilinden derlediği örneklerle açıklamıştır. Eserin asıl önemi, bu derleme metinlerden ileri gelmektedir.
8. Türk boyları ve coğrafyası ile Türklerin örf ve gelenekleri üzerine önemli bilgiler vardır.
9. Devrinin Türk dünyasını gösteren bir harita da esere eklenmiştir.

DİVAN EDEBİYATI

Klasik Türk Edebiyatı" olarak da tanımlanan Divan edebiyatı, Türklerin İslam kültüründen etkilenmeleri sonucu oluşturdukları bir edebiyattır. Bu edebiyat, bazı kaynaklarda "Havas Edebiyatı", "Yüksek Zümre Edebiyatı", "Saray Edebiyatı" "Eski Türk Edebiyatı" gibi adlarla da anılmaktadır. Ancak belli ilkeler çevresinde gelişen bu edebiyat, şairlerin şiirlerini "Divan" denilen yazma kitaplarda toplamalarından dolayı daha çok "Divan edebiyatı" adıyla ifade edilmektedir. Divan edebiyatı, Arap ve Fars kültürünün etkisiyle ortaya çıkmış ve gelişme göstermiştir. Bu edebiyatın ilk ürünleri olan Kutadgu Bilig, Atabet'ül Hakayık gibi eserler daha Orta Asya'da iken (11. ve 12. yüzyılda) verilmiştir. Anadolu'ya göçen Türkler Divan edebiyatını burada da sürdürmüşler, yeni eserler vermişlerdir. Divan edebiyatı 11. yüzyıldan 1860'a kadar ürünler vermiştir. Bu edebiyatta hem şiir hem düzyazı (nesir) alanında eserler vardır; ancak Divan edebiyatı, şiir ağırlıklı bir edebiyattır.

DİVAN EDEBİYATININ ÖZELLİKLERİ

1. Dil ve Üslup: Osmanlı Türkçesi esas alınarak, Arapça ve Farsça unsurların yoğun bir şekilde yer aldığı, süslü ve ağır bir dil kullanımı hâkimdir.
2. Şiir Türleri: Gazel, kaside, rubai ve terakib-i bend gibi farklı şiir türleri edebiyat sahasında yaygınlık göstermektedir.
3. Aşk ve Doğa Temaları: Şiirlerde sıklıkla aşk, doğa, tasavvuf ve bireyin iç dünyası gibi temalar işlenmektedir.
4. Sembolist Anlayış: Şairler, gerçekliği sembollerle aktararak, doğa unsurlarına ve simgelere sıklıkla yer verirler.
5. İlahiyat ve Tasavvuf: Tasavvufi ve dini temalar edebiyatın önemli bir parçasını oluşturur; şairler genellikle tasavvufi düşünceyi benimserler.
6. Nazım Birimi: Çoğunlukla beyitlerden oluşan yapılar, gazel ve kaside gibi türlerde farklı nazım biçimleriyle çeşitlenir.

7. Sanat ve Estetik: Sanat anlayışı, sanat için sanat ilkesine dayanarak estetik ve süslemeye büyük bir önem atfeder.
8. Saray ve Aydın Kesim: Edebiyat, genellikle saray çevresinde ve entelektüel sınıf içinde gelişim göstermiştir.
9. Ahenk ve Ses: Şiirlerde ahenk, ses uyumu ve ritim ön planda tutulur.
10. Klasik Tema ve Kalıplar: Belirli kalıplar ve gelenekler çerçevesinde eserler ortaya konulmuş, bu da eserlerin benzerlik göstermesine yol açmıştır.

Önemli Şairler :

HOCA DEHHANİ (? - ?)

Hoca Dehhani, Horasan Türklerinden olup 13.yüzyılda yaşadığı sanılmaktadır. Divan edebiyatının ilk temsilcisi olarak kabul edilir. Anadolu'da, İran edebiyatı etkisiyle gelen din dışı konularda Türkçe şiirler yazan ilk şairlerdendir. Selçuklu sultanı Alaaddin Keykubat'ın isteği üzerine 20 bin beyitten oluşan bir "Selçuk Şehnamesi" yazmıştır. Farsça yazdığı bu yapıtının yanı sıra ustaca söylenmiş Türkçe gazel ve kasideleri vardır.

MEVLANA (1207 - 1273)

Mevlana, 30 Eylül 1207'de Horasan yöresindeki Belh şehrinde doğmuştur. Alaaddin Keykubat'ın daveti üzerine ailesiyle Konya'ya gelmiş ve oraya yerleşmiştir. Burada, Şems-i Tebrizi ile tanışarak ondan tasavvuf eğitimi almıştır. Şems'in ölümünden sonra inzivaya çekilmiş; yaşamını "Hamdım, piştım, yandım." sözleri ile özetlemiş, 17 Aralık 1273'te ölmüştür. Büyük bir hoşgörü sahibidir. Ona göre kâinatın temeli, insanı olgunlaştıracak ve Allah'a yaklaştıracak şey sevgidir. Bu felsefesiyle yüzyıllardan beri bütün insanlığın ilgisini çekmektedir. En önemli yapıtı "Mesnevi" adlı mesnevisidir.

Mevlana Celaleddin-i Rumi Eserleri:

- 1.Mesnevi: Küçük manzum hikâyelerle dini ve tasavvufi öğütler yer almaktadır. Mesnevi biçiminde yazılmıştır.
- 2.Divan-ı Kebir: Sanat gücünü ortaya koyan gazel, kaside, müstezat ve rubailerinden oluşur.
- 3.Fihi Mafih : Dini ve tasavvufi sohbetleri yer almaktadır.
- 4.Mektubat: Devrin ileri gelenlerine nasihat için veya kendisine sorulan sorulara yanıt olarak yazdığı mektuplar yer almaktadır.
- 5.Mecalis-i Seba (Yedi meclis): Çeşitli zamanlarda verdiği yedi vaazı yer almaktadır.

NESİMİ (? - 1404)

Nesimi'nin Doğum tarihi ve yeri kesin olarak belli değildir. Halep'teyken şeriata aykırı sayılan bazı fikirleri nedeniyle öldürülmüştür. Mutasavvıf bir şairdir. Şiirlerinde Azeri Türkçesini ve Farsçayı kullanmıştır. Dili oldukça düzgün ve ahenklidir. Coşkun ve pervasız bir üslubu vardır. Şiirlerini "Divanında toplamıştır. Tuyuğ türünde yazdığı şiirleriyle tanınmıştır.

ÂŞIK PAŞA (1272 - 1334)

Âşık Paşa, Tasavvufi ilgili görüşlerini çevresindekilere telkin ederek gerek yapıtları gerek şeyhliği ile dönemini derinden etkilemiş mutasavvıf bir şairdir. Yapıtlarını sade bir dille yazmış ve Türkçenin Anadolu'da bir edebiyat dili olarak yerleşmesinde önemli katkılarda bulunmuştur. Halka tasavvufu öğretmek amacıyla, aruz ve hece ölçüsüyle şiirler yazmış, özellikle didaktik tarzda yapıtlar ortaya koymuştur. En önemli yapıtı mesnevi biçiminde yazdığı "Garipname"dir.

Âşık Paşa Eserleri

1.Garipname: Ahlaki, tasavvufi ve didaktik bir mesnevidir. Sanatsal yönden zayıf bir yapıttır. Yaklaşık 12000 beyitten oluşmaktadır.

2.Fakrname, Vasef-ı Hâl, Kimya Risalesi:Edebi yönden zayıf manzum ve mensur küçük hacimli yapıtlardır.

ALİ ŞİR NEVAİ (1441 - 1501)

Türk dil birliğini kurmaya çalışmış ve bu amaçla birçok yapıt ortaya koymuştur. Türk dilinin güzelliklerini görmüş, bunun üzerine yazdığı «Muhakemetü'l Lügateyn» adlı, yapıtında onun Farsçadan daha zengin bir dil olduğunu söylemiştir. Çağatay dilinin gelişmesinde etkin rolü olan sanatçının şiir ve düzyazı türünde birçok yapıtı vardır. Edebiyatımızda ilk "hamse" sahibidir. Ayrıca edebiyatımızda ilk tezkire olan "Mecalisü'n Nefais" adlı yapıtı kaleme almıştır.

Ali Şir Nevai Eserleri:

- 1.Divan (Türkçe)
- 2.Divan (Farsça)
- 3.Muhakemetü'l Lügateyn: Farsça ile Türkçe karşılaştırılarak Türkçenin daha üstün bir dil olduğu ortaya konur.
- 4.Mecalisü'n Nefais: Edebiyatımızda, şairlerin hayatlarının yer aldığı ilk tezkiredir.
- 5.Mizanü'l Evzan: Aruz ölçüsü ve nazım biçimleriyle ilgili bilgiler yer almaktadır.

FUZULİ (? - 1556)

Kerbela'da doğmuş ve yaşamıştır. İyi bir eğitim görmüş, Arapça ve Farsçayı çok İyi öğrenmiştir. Şiirlerinde Azeri Türkçesinin etkileri görülür. Dönemine göre oldukça sade bir dille yapıtlar vermiştir. Divan edebiyatının birçok türünde yapıt vermesine rağmen "gazel şairi" olarak tanınmıştır. Şiirlerinde en önemli öğeler tasavvuf ve aşktır."Leyla ile Mecnun" adlı mesnevisinde bu konuyu ustaca dile getirmiştir. Şiirin temelinin İlim, özünün sevgi olduğuna inanmıştır. Sevilen insan bir araç, onun varlığında görünür hale gelen Tanrı İse tek amaçtır. Ona göre gerçek varlık Tanrı'dır. Bütün nesneler ve evren, Tanrı'nın bir görünüş alanıdır.

Fuzuli Eserleri:

1.Divan (Türkçe)

2.Divan (Farsça)

3.Divan (Arapça)

4.Leyla İle Mecnun: Sevgiliden ayrılmanın acısının, sevgiliye duyulan aşktan ilahi aşka geçişin işlendiği, mesnevi biçiminde yazılmış bir hikâyedir.

5.Şikâyetname: Hiciv türünün çok çarpıcı bir örneği olan, maaşını alamadığı için Nişancı Mehmet Paşa'ya yazmış olduğu, edebiyatımızda önemli bir mektup örneğidir.

6.Hadikatu's Süeda: Kerbela olayının yer yer manzum parçalarla anlatıldığı mensur bir yapıttır.

7.Şah ü Geda, Beng ü Bade, Sakiname: Mesnevi

BAKİ (1526 - 1600)

İyi bir medrese eğitimi görmüş, medreselerde hocalık yapmış ve kadılık görevlerinde bulunmuştur. Şiirlerinde dine, tasavvufa yer vermemiştir. Aşk, doğa, dünya zevki, hayattan tat alma ve devrinin ihtişamı, şiirlerinde yer alan başlıca konulardır. Gazel türünün tanınmış şairlerindendir. Dili kullanmada son derece başarılıdır; ahenkli, akıcı, zevkli bir dili vardır. Divan şiirini, Arap ve İran şiiri seviyesine getirmiştir. Sultanu's Şuara (şairler sultanı) olarak bilinir.

Baki Eserleri:

1.Divan

2.Kanuni Mersiyesi: Şairin, Kanuni'nin ölümünden duyduğu üzüntüyü dile getiren, terakib-i bent biçiminde yazdığı şiiridir.

3.Fezail-i Mekke: Mekke'nin faziletlerinin anlatıldığı, çeviri bir yapıttır.

NEFİ (1575 ? - 1635)

İstanbul'da iyi bir öğrenim görmüş, bazı memurluklarda bulunmuştur. IV. Murat döneminde sanatının ve ününün zirvesine ulaşmıştır. Padişahlara ve devrin ileri gelenlerine yazdığı kasidelerle, ayrıca hicivleriyle tanınmıştır. Padişahın, hiciv yazmasını yasaklamasına rağmen Sadrazam Bayram Paşa'yı hicvedince öldürülür. Sağlam bir üslubu, ağır bir dili, cesur bir söyleyişi vardır. Ölçüsüz bir şairdir övdüğünü göklere çıkarır, yediğini ise yerin dibine geçirir. Babasına bile hiciv yazmıştır. Hicivleri bazen yumuşak takılmalar şeklindedir; kimi zaman ise oldukça ağır, hatta küfürlüdür. Hiciv türündeki şiirlerini "Sîham-ı Kaza" adlı yapıtında toplamıştır.

Nef'i Eserleri:

- 1.Divan (Türkçe)
- 2.Divan (Farsça)
- 3.Siham-ı Kaza: Hicivlerinin yer aldığı yapıtıdır.

NABİ (1642 - 1712)

Divan edebiyatında "didaktik (öğretici)- hikemi şiir" çıkırını açmıştır. Şiirlerinde heyecan ve duygu öğelerine az yer vermiş; toplum düzensizliklerini, hayatın kişiyi kötülöklere götüren yönlerini göstermeye çalışmış; din, ahlak ve töreyle ilgili öğütler vermiştir. Şiirlerinde hikmetli sözlere, atasözlerine yer vermiştir. Şiiri düşüncelerini anlatmada bir araç olarak görmüştür. Dili devrine göre oldukça sade, üslubu sağlam ve akıcıdır. Oğluna yazdığı nasihatlerden oluşan "Hayriye" ve bir aşk macerasını anlattığı "Hayrabat" adlı iki mesnevisi vardır.

Nâbi Eserleri:

- 1.Divan
- 2.Hayriye: Ahlaki ve didaktik bir mesnevidir.
- 3.Hayrabat: Bir aşk macerasını anlatan mesnevidir.
- 4.Tuhfetü'l -Haremeyn: Hac yolculuğu anlatılır.
- 5.Münşeat: Mektuplardan oluşur.

ŞEYH GALİP (1759 - 1799)

Divan edebiyatının son büyük şairidir. Galata Mevlevihanesi'nin şeyhidir, mutasavvıftır. Süslü ve çeşitli söz sanatlarıyla yüklü, ağır bir dili vardır. Divan şiirinin geleneklerine bağlı kalmakla beraber kendine özgü bir şiir havası da oluşturmuştur. Sebk-i Hindi (Hint üslubu) adı verilen üslubun edebiyatımızdaki temsilcisi olmuştur. Şiirlerinde sembolik anlatıma, soyut ve kapalı hayallere, mecazlara bolca yer vermiştir, ilahi aşkın peşinde koşan bir dervişin yaşamını konu edinen "Hüsn ü Aşk" adlı mesnevisi vardır.

Şeyh Galip Eserleri:

1.Divan (Türkçe)

2.Hüsn ü Aşk: Bir aşk hikâyesi gibi görünse de gerçekte, tasavvuf yoluna düşen ve Allah aşkına ulaşmak isteyen dervişin macerasını anlatan bir mesnevidir. Sembolik bir tarzda yazılmıştır.